

Mentálhigiéné és Pszichoszomatika 14 (2013) 1, 67–89
DOI: 10.1556/Mental.14.2013.1.4

Könyvszemle

Olle Jane Z. Sahler – John E. Carr (Eds.):
The behavioral sciences and health care
(Magatartás-tudományok és egészségügyi ellátás)

Hogrefe, Göttingen, 2012 (harmadik kiadás)
537 oldal, ára: 44,94 EUR
ISBN: 978-0-88937-433-1

A magatartás-tudományok tankönyve a kötet, amely elsősorban orvostanhallgatóknak és más, egészségügyi felsőoktatásban részt vevő hallgatóknak készült. A két szerkesztő igen jó munkát végzett, 64 szerző írását kellett koordinálniuk, s nagyon gyakorlatias, hallgatóbarát kötet lett a végeredmény. Az egyik szerkesztő (Sahler) alapvetően viselkedéstudományi gyermekgyógyász („behavioral pediatrician”) Rochesterben (USA), a másik pedig a pszichiátria és a magatartás-tudományok professzora a Washingtoni Egyetemen. Munkájukat két, interdiszciplinárisan képzett társszerkesztő segítette.

Tíz részre osztották a kötetet, ezek összesen ötven fejezetet tartalmaznak. A fejezetek tömörek, általában 8–10 oldal terjedelműek. Az elején néhány kérdéssel adnak tájékoztatást arról, hogy mi a fejezet tartalma, mit kívánnak bemutatni benne. A szövegek végén néhány tételt tartalmazó ajánlott forrásjegyzéket is megadnak a szerzők, de nincs részletes irodalomjegyzék sem a fejezetek végén, sem a kötet végén. Ez egyáltalán nem baj, a tankönyvjellegnek teljesen megfelel. Minden fejezet végén van 4–5 áttekinthető tesztkérdés, ami nagy segítség a tananyag elsajátításához.

A függelékben rövid epidemiológiai és biostatistikai összefoglaló található. Emellett a kötet végén tesztvizsgát közölnek 371 (!) tesztkérdéssel, ezek jó része rövid esetvignettát tartalmaz. Utána a megoldások következnek, de nem csupán a helyes kód megadásával, hanem igen részletezően elmagyarázva, miért éppen az a megfelelő válasz, kibontva a válaszhoz tartozó elméleti ismereteket. Ilyen tankönyvvel még nem találkoztam – ha semmi mást nem tartalmazna a kötet, akkor is megérné szert tenni rá. A tesztek és a megoldások önmagukban száz oldalnyi terjedelmet jelentenek.

A kötet tíz részét érdemes felsorolni a tankönyv ívének és elméleti szerkezetének ismertetésére:

1. viselkedéstudományok és egészség (elméleti modellekről van itt szó);
2. agyi rendszerek (az idegrendszer áttekintése);
3. homeosztatikus rendszerek és zavarok (táplálkozás, kronobiológia, stressz);
4. az egyén és a környezet interakciója (érzelmekek, tanulás, kogníció, szociális interakciók);
5. fejlődéslélektan;
6. társadalmi és kulturális kérdések (szociálpszichológiai alapok, kultúra és etnicitás, szexualitás, öregedés stb.);
7. társadalmi és viselkedésalapú egészségi kihívások (elhízás, evészavarok, addikciók, agresszió, szegénység stb.);
8. egészséggondozó rendszer, politikai és közgazdasági összefüggések;
9. a klinikai kapcsolat (orvos–beteg kapcsolat, találkozás az orvossal, klinikai döntéshozatal, az orvosok egészsége);
10. pszichopatológia (ez 13 fejezetben foglalja össze az elméleti alapokat, a pszichoterápia alapelveit, a főbb kórképcsoportokat).

Mondhatjuk, hogy szokványos a szerkezet – ugyanakkor nagyon jól épülnek egymásra az elemek, az arányok kitűnőek, nincsenek túlhangsúlyozott részek. Amint látható, a társadalmi háttérű kérdéskörök több fejezetben előjönnek, ez a szerkesztői ízlés tükré, ugyanakkor a szakterület fontosságának demonstrálásához az egyetemi oktatásban ez elengedhetetlen. Jó példa erre, hogy az addikciókat és az evészavarokat nem a pszichopatológiai részben tárgyalják, hanem külön részben, amely a társadalmi kihívásokat fogja össze. Szemléletében tehát a kötet jól egyensúlyoz a biomedikális hagyományok és a szociokulturális tényezők között. Ez a kötet talán legnagyobb erőnye. A biopszichoszociális szemléleten belül a különböző területek, tényezők interakciójára ügyelnek – azaz ma már nem a taxatív felsorolás érdekes, hogy vannak biológiai, aztán pszichológiai, meg szociális és kulturális kérdések, hanem ezek egymásra hatása van a fókuszban. A biopszichoszociális modell e kiterjesztését integrált tudományok modelljének (ISM) hívják. Még egy gondolat a kötet szemléletével kapcsolatban, ezúttal hiányérzet kíséretében: a spirituális területek alig kapnak említést, tehát a ma már sokat emlegetett biopszichoszociális és spirituális modell kevésbé érvényesül.

Milyen könyvről is van szó? Rövid, velős definíciók és leírások, hasznos kiemelések, modern ismeretanyag – minden, ami egy igazán jó tankönyvhöz illik. Példa a legújabb ismeretekre: az epigenetikát is említik a kockázati tényezők fejezetében. Ezek nagyon jól illeszkednek a „puhább”, humán ismeretekhez, természetesen folynak egybe a biológiai és pszichoszociális

adatok. Jól illusztrálja ezt például a kronobiológiai fejezet, vagy említhetném a stressz fejezetét is, amelyben a biobehavioralis alapokat követi a hagyományos pszichológiai szabályok, törvények tárgyalása. Más: a tanulásméleteknél is megtalálható a biológiai háttér, a szerotonin vagy a neurogenezis szerepe. Aztán helyet kap Kohlberg elmélete a morális fejlődésről, amivel még nem találkoztam tankönyvben. Az etnikai vagy a szexuális kisebbségi lét, a hajléktalanság szociológiai problémáiról is találunk rövid összefoglalót (az USA-ban ez természetes). A család vagy a szociális csoportok leírása is frappáns, a kultúra hatásai kitűnően megérthetők. A társas kapcsolatok elméletei is igen naprakész, velős formában szerepelnek. Az egészségügyi rendszer alapjainak az ismertetése általában elmarad a tankönyvekben. A kötet ezt is kiválóan foglalja össze, az alternatív medicina szintén görcsö alá kerül. Ugyanígy az etikai és törvényi szabályozás kérdéseivel is találkozunk.

Egy példa az ideális terjedelmű tananyag-bemutatásra: az eriksoni pszichoszociális fejlődésmodell nyolc stádiumát egy oldalon olvashatjuk, egy-egy stádiumot 5–6 sorban írnak le (kéthasábos oldalakról van szó). Az olvasó (tanuló) nem fog elveszni a részletekben, világos leírásokat kap.

Az intervenciók összefoglalása a szokásos logikát követi az orvos-beteg kapcsolattól az interjúzásig, majd a különböző pszichoterápiás eljárások igen rövid, de szabatos és pragmatikus bemutatásáig. Szerepelnek új módszerek is, mint például a dialektikus viselkedésterápia. A pszichofarmakoterápia is kap egy fejezetet, ami meglepőnek tűnik, de ilyen integratív kontextusban, amilyenben a kötet íródott, ez teljesen helyénvaló. A nagyobb pszichiátriai kórképek röviden, nagyon áttekinthetően kerülnek terítékre, a terápia is.

Összefoglalásképpen: bármennyire is fontos lenne a recenzió részéről, hogy mértéktartó és higgadt maradjon, ez esetben kénytelen vagyok kivételt tenni. Még nem találkoztam ilyen jó tankönyvvel a magatartás-tudományok terén. Bámulom a szerkesztők munkájának minőségét. Akinek bármilyen köze van a magatartás-tudományokhoz, s röviden, igen jó színvonalon akar tájékozódni a legmodernebb alapismeretekben, olvassa el a kötetet!

Dr. Túry Ferenc

E-mail: tury@t-online.hu

Buda Béla:

Az elme gyógyítása.

Kritikus pillantások egy különös orvosi szakterületre

Háttér Kiadó, Budapest, 2011

402 oldal, ára: 3900 Ft

ISBN: 978-963-9365-971

A Háttér Kiadó 2011-ben jelentette meg Buda Béla könyvét, mely *Az elme gyógyítása. Kritikus pillantások egy különös orvosi szakterületre* címet viseli. A vaskos, 402 oldalt kitevő kötet tíz fejezetben tárja elénk a pszichiátria múltját, jelenét és kívánatos jövőbeli útvonalaait. Noha a könyv az érintett témákat és az áttekintett évtizedeket illetően is átfogó, széles spektrumot felölelő munka, az olvasó mégsem egy németes precizitással megírt szisztematikus művet vehet a kezébe. A kötet egymástól függetlenül is érthető kisebb írásai az elméműködés vizsgálatának, osztályozásának, gyógyításának nehézségeivel összefüggő tematikus csomópontok köré szerveződnek. Buda maga hangsúlyozza, hogy fizikai képtelenség kronológiai sorrendben, induktív felépítésben tárgyalni a pszichiátria fejlődése és elmentmondásai mentén kialakult aktuális helyzetét, és úgy véli, a magyar értelmiség számos előismeretnek is híján van.

Műfajilag is heterogenitás jellemzi a kötetet. Megtalálható benne a Magyar Tudomány szerkesztőségének felkérésére írt előadás továbbgondolt változata, egy-egy problémakör – pl. a devianciák medikalizációjának – szisztematikus kibontása vagy egy Mikes Kelemenre hajazó, „Kedves Néném!” megszólítással induló szubjektív hangvételű tömör levél a hazai pszichiátria aktuális helyzetéről. A kötet él, lélegzik, kaleidoszkópszerűen mutatja meg az aktuális állapotokat a hazai és nemzetközi szintereken, a biológiai pszichiátria, az orvosi antropológia, a szociológia, a lélektan tudományos szemszögéből és a betegellátás mindennapi gyakorlatából kiindulva. A szisztematikus áttekintés hiányának elviseléséért kárpótlásul a szerző nem áll meg a rendszerváltás vagy a kilencvenes évek történéseinél, hanem veszi a bátorságot, hogy bepillantást nyújtson az érdeklődő laikusok számára a friss történésekbe is, így többek között az antidepresszánsok, a placebo és a nocebo kutatása körüli szakmai ellentétekbe, az OPNI bezárásának történetébe, vagy a gyógyszeripartól való függetlenséget hangsúlyozó és szakmai megújítást sürgető Lelki Egészség Fórumának megalakulásába.

A mű alapkérdése: milyen belső ellentmondások fakadnak a pszichiátria tárgyából, a test és a lélek, az orvostudomány és a lélektan, illetve a társadalomtudomány határmezsgyéjén felvállalt gyógyító munkából. A pszi-

chiátria olyan betegségeket kezel, amelyek biológiai alapját nem sikerült azonosítani, és amelyek kritériumai nem a tudományos felfedezések, hanem gyakran a társadalmi vagy gazdasági érdekviszonyok hatása miatt szorulnak változtatásra. Noha a pszichiátria előszeretettel használja a biopszichoszociális, illetve a „komprehenzív” jelzőt, e szavak egyre kevesebb valós jelentéssel és nyomatékkal bírnak a gyógyszeripar szorításában élő napi gyakorlatban és kutatásban. Buda arra mutat rá, hogy ennek a tendenciának folytatásával a pszichiátria a saját területét aknázza alá, eddigi sikertörténetét, jövőjét és hitelességét veszélyeztetve.

A könyv a kialakult helyzet egy-egy főbb jelenségét vizsgálja meg közelebbről. Mindvégig hangsúlyozva, hogy a biológiai pszichiátria eredményei akkor tudnak hosszú távon is e tudományág fejlődésének mérföldkövei maradni, ha a biológiai megközelítés omnipotenciájának mítosza helyett realisabb kép alakulhat ki az érdemi kritikák figyelembevételével és a folyamatos párbeszéd nyomán. Buda az utolsó fejezetben részletesen is kifejti, hogy a „lelki” és a „társadalmi” vissza kell helyezni jogaiba: ez az ellátás szintjén többek között azt jelenti, hogy a DSM-V mellett hasznos segítségnek bizonyulhatnak az alternatív osztályozási rendszerek, a jelenleginél jóval több feladat várna a klinikai pszichológusokra, a szociális munkásokra, az öngyógyítás különböző formáira. A közösségi pszichiátria és a pszichoterápiák sokkal nagyobb teret kell hogy kapjanak.

A kommunikációelméletet kutató Buda Béla e könyve jól illeszkedik az életmű többi darabjához: a kommunikáció fontosságának hangsúlyozása visszatérő motívum a kötetben. Így Buda nem győzi hangsúlyozni, hogy párbeszédre, érdemi vitákra van szükség a pszichiátrián belül. Az antipszichiátriával kapcsolatban jegyzi meg, hogy nem Szasz vagy Laing és nem ismeretlen gonosz erők, radikális egyházak és szekták jelentenek alapvető fenyegetést a pszichiátriára, hanem az, ha a szakma nem mer, nem akar szembenézni saját anomáliáival: helyével a többi diszciplína között, a mentális rendellenességek kultúrába, társadalomba ágyazottságával, a biológiai pszichiátria paradigmájába nem illeszkedő kutatási eredményekkel, az e tudományág körül folyamatosan változó világgal. A szakmán belüli nyílt és őszinte kommunikáció mellett alapvetőnek tartja a szakma és a laikus közvélemény közötti párbeszédet is.

Az egyes fejezetekben a kommunikáció további vetületei jelennek meg a pszichiátria és a többi segítő szakma közötti, illetve az egyes pszichoterápiás iskolák közötti kapcsolat serkentésében. A korábban orvosi kommunikációt oktató szerző e könyvben is szentel helyet az orvos–beteg kapcsolatnak; hangsúlyozva, hogy a betegellátás jelentős változásokon ment keresztül, s ez maga után kell vonja az orvosi szerep megváltozását is: a korábbi autokrata beállítódást egy partneri viszonyra törekvő hozzáállás-

nak kell felváltania. Saját bőrünkön érezhetjük, hogy noha történtek változások e téren, még sok a tennivaló. Buda ezzel (is) magyarázza az orvosi ellátás mellett vagy épp ellenében kinőtt alternatív testi/lelki gyógyulást ígérő szolgáltatások jelenlegi virágkorát.

A kommunikációelméleti keretben a pszichiátria sikertörténetéről, majd egyre felhősödő egéről való gondolkodás egy olyan rendszerszemléletet tükröz, amely nélkülözi a bűnbakképzést, viszont láthatóvá tesz olyan mozgatórugókat – tudományos, társadalmi, gazdasági folyamatokat –, amelyek együttesen vezetnek egy-egy jelenség kialakulásához. E szemlélethez hű módon a szerző mindvégig szem előtt tartja, hogy munkája ne sértődések és vádaskodások melegágya legyen. Elismeréssel szól azokról a kollégáiról, akik az elmúlt időszakban jelentősebb szerepekhez, befolyáshoz jutottak. A hangsúlyt a történetekkel való kritikus szembenézésre, újraértékelésre helyezi – s ebben a folyamatban aktív részvételt kér mindenkitől.

Kissé szabadon értelmezve a nyelvfilozófus Austin beszédaktus elméletét – mely szerint egy nyelvi megnyilatkozás nemcsak információátvitel, hanem egyben cselekvés is lehet – Buda könyve is felfogható egy ilyen vállalkozásként. Azon túl, hogy nagy mennyiségű információval lát el a pszichiátria történetéről, jelen állapotáról, vissza-visszatérő kérdéseiről, a szerző olyan formában és nyelvezettel írta meg könyvét, hogy az egyszerre képes megszólítani a pszichiáter szakorvosokat, a társszakmákban dolgozókat és az egészségügyben, közéletben tájékozódni akaró széles olvasóközönséget. Így a könyv nemcsak annak fontosságát hangoztatja, de be is tölti azt a szerepet, hogy minél előbb párbeszédet kezdeményezzen a magyar egészségügyben bármilyen formában érintett szereplők között.

A könyv egyik nagy erénye, hogy magyar szerző tollából való, ráadásul egy olyan szakemberéből, aki a hazai – társadalmi, politikai hatásoknak erősen kitett – egészségügy aktív alakítója és gyakran elszenvedője volt a 20. század második felében, illetve napjainkban. A korábbi évtizedekhez képest ma sokkal több szakkönyv jelenik meg, ami jóval szélesebb körű szakmai tájékozódást tesz lehetővé. Ez egyrészt hatalmas előny, másrészt viszont azzal jár, hogy tudásunk jórészt importált, és időnként csak helyi-közzel adaptálható a hazai viszonyokra. A jelen kötet éppen ezért foglal el különleges helyet az utóbbi időben megjelenő munkák között. Az egész kötetet átszövik a lelki egészséggel, gyógyítással kapcsolatos jelenségek hazai történései, a pszichoterápiák hazai problémáitól az OPNI bezárásáig. A szerző külön fejezetet szentel a magyar pszichiátria történetének, fejlődésének és aktuális helyzetének. Buda tapasztalata szerint a nagy, világméretű folyamatok többé-kevésbé lejátszódnak a kisebb országok életében is, méghozzá a helyi viszonyoknak megfelelően módosult formá-

ban. Így a Pszichiátria – magyar szempontból címet viselő fejezet éppen azt a narratívát beszéli el, amelynek mentén nyomon követhető a hazai pszichiátria identitásának alakulása. A könyv az olvasót olyan nyelvi finomságokkal is megörvendezteti, mint a – depresszió diagnózis kiterjesztésének kontextusában megjelenő – „kisgömböc” szó, amely bajosan volna lefordítható bármely más nyelvre.

Bimbó Melinda

E-mail: melinda.bimbo@gmail.com

Császár-Nagy Noémi – Demetrovics Zsolt – Vargha András (szerk.):

A klinikai pszichológia horizontja.

Tisztelgő kötet Bagdy Emőke 70. születésnapjára

Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó,
Budapest, 2011

748 oldal, ára: 5225 Ft

ISBN: 9789632364315

A könyv – ahogy címéből is kiderül – Bagdy Emőke 70. születésnapjának alkalmából született. A kötetben a hazai pszichológustársadalom kiemelkedő alakjainak változatos témákat felölelő fejezeteit olvashatjuk. Az egyes fejezetek kitűnő áttekintést nyújtanak az adott témakör történeti háttéréről, gyakorlati jelentőségéről és jelenkori aktualitásairól.

A könyv első harminc oldalán köszöntőket találunk, melyek Bagdy Emőke szakmai karrierje, munkássága és személyisége előtt tisztelegnek. Ezekből a szövegekből kiderül, hogy Bagdy Emőke minden erejével a magyarországi klinikai pszichológia fejlesztésén dolgozott, s ezalatt a szakma identitásának alapköveit is lefektette.

A következő fejezet a Klinikai pszichológia Magyarországon címet viseli. Ezen belül az első alfejezet bepillantást enged a klinikai pszichológusi pályára készülőknek a nehézségekkel és küzdelmekkel teli útra, ami a képzésbe való bekerüléstől a munkahely megtalálásáig és azon túl is jellemzi ezt a hivatást. A következő alfejezet egy rövid és igen tömör áttekintést ad a volt Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézetben (OPNI) zajlott klinikai pszichológiai munkáról, szakmai-szellemi műhelyről. A fejezet elolvasása minden kétséget kizáróan rávilágít arra, hogy az OPNI bezárásával megszűnt Magyarországon az egyik legkiválóbb pszichiátriai betegellátó és oktató központ, szellemi műhely. Egy újabb alfejezet a klinikai és egészségpszichológia egészségügyben elfoglalt szerepéről nyújt ismertetőt.

A fejezet szerzője olyan aktuális eseményeken keresztül szemlélteti a szakma szerepét, mint az iskolai erőszak folyamatosan növekvő gyakorisága; a 2009-es, pécsi egyetemi hallgató által elkövetett gyilkosság; az egészségügyi törvények módosítása vagy az Országos Pszichiátriai és Addiktológiai Intézet kialakításának terve.

A következő fejezet a Pszichodiagnosztika címet viseli magán. Az első alfejezet igen tömör áttekintést ad a gyermek-pszichodiagnosztika szociális kognitív szempontjairól. Részletes bemutatásra kerülnek a figyelmi folyamatok neurológia korrelátumai, a játék szerepe az alkalmazkodás, a gondolkodás és tanulás fejlődésében. Az olvasó megismerhet bizonyos neuropszichológiai vizsgálati eljárásokat, valamint a fejezet szerzője által kifejlesztett játékos diagnosztikus eszközöket is. Egy újabb alfejezet bemutatja a társas interakciók és a párkapcsolatok elemzésének szerepét a gyógyító munkában. Ennek keretén belül megismerhetjük a folyamat- és interakcióelemzés technikáját, melyek a terápiás hatásvizsgálatok fontos eszközei lehetnek. Bemutatásra kerül a Roter-féle kódrendszeren alapuló interakcióelemző rendszer, valamint a narratív technikák nagy családja. Tövébbá rövid áttekintést olvashatunk a gyógyító kapcsolatok fenomenológiai megközelítéséről is, mely kitér az empátia és a kapcsolat "erejének" vizsgálatára is.

A következő alfejezet a Közös Rorschach Vizsgálat izgalmas világába nyújt betekintést. Áttekintésre kerül a kollúzió és a koevolúció fogalma, valamint a párkapcsolaton belüli kommunikáció, a közös megküzdés, a hatalom, a patológiás egyensúly és kommunikáció jelenségei. Olvashatunk a Közös Rorschach Vizsgálat adaptációjáról és a hazai kutatásokról, melyek a diszfunkcionális és az egészséges párkapcsolatok működésbeli és kommunikációs jellemzőit igyekeztek feltárni. Egy újabb alfejezet az egyéni és a közös rajzvizsgálat elméletébe és gyakorlati aspektusaiba vezeti be az olvasót figyelemreméltó részletességgel és pontossággal. A következő, hasonlóan információgazdag alfejezetben a Szondi-tesztről olvashatunk. Megismerhetjük a teszt kialakításának történetét, az ösztönelméletet, a teszt használatának és kiértékelésének módját és az alkalmazási területeit. A rész utolsó alfejezete az igazságügyi pszichodiagnosztika izgalmas világába kalauzolja az olvasót. Megismerhetjük a szakma hazai történetét, az alkalmazott vizsgálati eljárásokat, és hogy milyen gyakori kérdésekkel szembesülnek az igazságügyi szakértők.

A könyv újabb fejezete a Klinikai tanácsadás címet viseli. Az első alfejezet tisztázza a tanácsadás alapfogalmait és alkalmazási területeit, átlátható táblázatba foglalja a tanácsadó szakember feladatait. Az írás összehasonlítja a terápia és a tanácsadás viszonyát, és rávilágít, hogy bár nehéz a két fogalom között éles határvonalat húzni, mégis vannak alapvető kü-

lönbségek. A következő alfejezet szorosan kapcsolódik az előzőhöz, ugyanis az írás hasonló vezérfonalat követve az iskolai tanácsadás feladatát és az iskolában dolgozó szakemberek feladatait és kompetenciáit járja körül. Mindkét alfejezet kitér a tanácsadó szakemberek képzésére és pályájuk fejlődésére, jövőképeire. A következő alfejezet az internetes tanácsadás lehetőségeit mutatja be a szakirodalom idevágó tanulmányain és egy hazai, serdülőket támogató, személyközpontú alapelveken működő tanácsadó portál munkásságának ismertetésén keresztül. A fejezet leíró eredményeket is közöl az internetes tanácsadó honlap tapasztalatairól. A fejezet záró írása a pozitív pszichológia történetét mutatja be, tárgyalja az irányzat bizonyos konstruktumait (pl. optimizmus, megbocsátás), majd kitér a pozitív egészségpszichológia aktuális kérdéseire. Röviden bemutatásra kerülnek a pozitív pszichológiai irányzattal szemben megfogalmazott legfontosabb kritikák is.

A Pszichoterápiás módszerek fejezete tizenhárom tanulmányon keresztül foglalkozik az egyes zavarok aktuális pszichoterápiás kezelési lehetőségeivel. Az első cikkben az emberi természet és a pszichoterápia kapcsolatáról olvashatunk; arról, hogy az evolúciós gondolkodás miként hatott a különböző pszichoterápiás irányzatokra, melyeknek közös pontja, hogy a mély megértés háttérében „az emberi természet közös vonásaiban való osztozást” feltételezik. A tanulmány kitér az emberi fejlődés társas meghatározottságára is, vagyis arra a sajátosságra, hogy fejlődésünk a társas környezet segítségével végbemenő szocializációs folyamatok eredménye.

A második alfejezet a terápiában megjelenő áttételi-viszontáttételi történések korai alapjait, a szelf-fejlődés kapcsolati reprezentációinak határait tárgyalja. A szerző továbbá áttekinti az áttétel és a viszontáttétel jelenségének elméleti és gyakorlatbeli változásait, így ismerteti többek között Freud, Jung, a modern tárgykapcsolat-elméletek, a modern affektuselméletek, a szelf-pszichológia áttételről és viszontáttételről alkotott elméleteit, valamint kitér a szelf-pszichológia azon modern irányzatára is, ami integrálja a kognitív fejlődéslélektani kutatások, a csecsemőmegfigyelések és a neurobiológiai kutatások eredményeit.

A Pszichoterápiás módszerek fejezetének harmadik tanulmánya a visszatérő álmok jelenségét és annak lehetséges vizsgálatát tárgyalja. A szerző ennek kapcsán saját kutatását ismerteti, melynek során 74 egyetemi hallgatóval készített álominterjúkat. Ezen interjúkat a kutató az alapján elemezte, hogy a visszatérő álmokban milyen szerepet kaptak a kora gyermekkori traumák, illetve, hogy milyen funkciót tölthettek be ezek a visszatérő álmok az egyén lelki életében. A negyedik cikkben a pszichoterápiás lelki munka egyes jellemzőiről olvashatunk az autogén tréning és a szim-bólumterápia eszközeinek tükrében. A szerző e terápiás módszerek konk-

rét eszköztárának bemutatása mellett a módszerekhez köthető szakkifejezések jelentését is ismerteti. Az autogén tréning és a szimbólumterápia kapcsán a képek és szimbólumok különösen fontos szerepet kapnak.

E témához tartalmilag szorosan kapcsolódik az ötödik tanulmány, melyben specifikusan az autogén tréning elméletébe, történeti előzményeibe és gyakorlatába kapunk mélyebb betekintést. Amennyiben a teljes kötet koncepcióját vesszük alapul, e cikkben azt a részt emelhetjük ki, melyben a szerző az autogén tréning klinikai alkalmazásának lehetőségeit tárgyalja. Fontos információ továbbá, hogy az autogén tréning az egyik legalaposabban kutatott és pszichofiziológiai bizonyítékokkal leginkább alátámasztott relaxációs módszernek tekinthető. A következő cikkben a hipnózis módszere kerül bemutatásra, elsősorban szintén a klinikai gyakorlati alkalmazhatóság függvényében. A hipnózis történeti háttérének megismerése után pontos definíciót kapunk a hipnoterápiáról, valamint fontos információkat olvashatunk annak pszichobiológiai korrelátumairól, a hipnózis kapcsolatépítő szerepéről, különböző implikációiról, illetve a hipnabilitás fogalmáról is (hogy csak néhány témát említsünk).

A hetedik alfejezet témája az úgynevezett tandem-hipnoterápia kialakulása. Ennek lényege, hogy kettő vagy ennél több személy szoros testi közelségben, kölcsönösen egymásra hangolódik, közös élményeket él át, ily módon e módszer teoretikai megalapozottsága a szoros testi kontaktus biopszichoszociális jellemzőit leíró elméleteken alapul. A szerző bemutat továbbá három, saját fejlesztésű tandem-hipnoterápiás módszert is. Érdekfeszítő és gondolatébresztő kérdéskörrel foglalkozik a nyolcadik tanulmány is, mégpedig az emberi természet azon kettős jellegével, miszerint egyszerre vagyunk teremtők és teremtettek, az események passzív elszenvedői, ugyanakkor aktív alakítói is. Megtudhatjuk, hogy e jelenség pszichopatológiai manifesztációja legjellemzőbben a kényszerbetegségeknél, illetve a poszttraumás stressz-zavar esetén jelenik meg. A terápia célja így ezeknél a zavaroknál – némileg leegyszerűsítve – többek között éppen az lehet, hogy a beteg ráébredjen arra, hogy az általa átélt élmények saját tudatának termékei (kiszolgáltatottság, kitettség a saját gondolatoknak).

A következő cikk a kognitív pszichoterápia módszerével foglalkozik, specifikusan a traumák feldolgozásának témáján keresztül. A szerző a kognitív terápia történetének ismertetése, a trauma, illetve a traumatizáció fogalmi meghatározása után a poszttraumás stressz-zavar kognitív modelljét, majd a borderline személyiségzavar kezelését szolgáló dialektikus viselkedésterápiát mutatja be. A tanulmány végén a különböző kognitív viselkedésterápiás módszerek hatékonyságvizsgálatairól kapunk hasznos információt. A Pszichoterápiás módszerek fejezetének tízedik alfejezete

pedig a hiperaktivitás diagnosztikájának és lehetséges terápiájának (pl. viselkedésterápia, analitikusan orientált gyermekterápia) témaköreit tárgyalja, kitérve a hiperaktivitás mint önálló diagnosztikai kategória kialakulásának történeti előzményeire, a hiperaktivitás genetikai, neurobiológiai és neuropszichológiai hátterének és a zavarhoz köthető személyiségfejlődési jellemzők bemutatására is.

A soron következő tanulmány az evészavarok pszichoterápiájával foglalkozik, külön pontokban bemutatva az egyes terápiás módszerek elméleti hátterét, valamint főbb, módszerspecifikus jellemzőit. A cikkben így az evészavarok alábbi terápiás lehetőségeiről olvashatunk: pszichodinamikus terápiák, viselkedés- és kognitív terápiák, családterápia, interperszonális pszichoterápia, csoportterápiák, hipnoterápia, önsegítés és integratív modellek. A tanulmány végén a szerző az evészavarok pszichoterápiájának fontosabb etikai kérdéseit sorolja fel.

A tizenkettedik alfejezet az online szexfüggőség jelenségét, illetve annak kezelési lehetőségeit tárgyalja. Általánosságban a szexuális függőségről, annak különböző elméleti meghatározásairól is képet kapunk, az online szexfüggőség bemutatása kapcsán pedig olyan – kevéssé ismert – jelenségekről és fogalmakról is olvashatunk, mint a kiberszexuális addikció (cybersexual addiction), az online hűtlenség, az internetes szex, a kiberözvegyek (cyberwidows) vagy a virtuális házasságtörés. A terápiás lehetőségek esetismertetéseken keresztül kerülnek bemutatásra. A Pszichoterápiás módszerek fejezet utolsó tanulmánya a neurolingvisztikus terápia (NLP) történetét, főbb jellemzőit, alkotó tényezőit, terápiás célkitűzéseit és módszertani sajátosságait ismerteti.

A kötet utolsó nagy fejezete a Klinikai és egészségpszichológiai kutatások címet viseli. E fejezet első cikke az egészségpszichológia általános meghatározásából, az egészségpszichológia önálló területté válásának történeti előzményeinek felvázolásából (pl. a paradigmaváltást követően hogyan alakult át a biomedikális modell biopszichoszociális modellé), valamint az egészségpszichológia gyakorlatban való alkalmazhatóságának, illetve kurrens kutatási területeinek ismertetéséből épül fel. A következő tanulmány a krónikus fájdalom biopszichoszociális modelljét, illetve a zavar kezelési lehetőségeit mutatja be. A szerző így ismerteti a fájdalom különféle osztályozási módjait, a fájdalom hátterében fellelhető biológiai, idegrendszeri okokat, kitér a krónikus fájdalom népegészségügyi jelentőségére, mint ahogyan a rendellenesség pszichológiai elméleteire is. Megtudhatjuk továbbá, hogyan mérhető a krónikus fájdalom, illetve hogy jelen pillanatban milyen változatos terápiás lehetőségek állnak rendelkezésre (pl. farmakoterápia, szupportív terápia, viselkedésterápia, különféle kognitív terápiák,

interperszonális pszichoterápia, kontextuális kognitív viselkedésterápia, imagináció, relaxáció, biofeedback, családterápia, hipnoterápia és így tovább).

A harmadik alfejezet a krónikus testi betegségek klinikai pszichológiai aspektusait vázolja fel. Szó esik a krónikus betegségek és a depresszió kapcsolatáról, a krónikus stressz neuroimmunológiai hátteréről, a szorongásos zavarok és a krónikus betegségek együttjárásáról (pl. pánikzavar a koronáriabetegségekben, pánikzavar az asztmában), a szomatikus betegségekkel küzdők kényszeres tüneteiről vagy éppen a poszttraumás stresszbetegségről. A cikk a terápiás lehetőségek közül azokat a kezelési módszereket sorolja fel, amelyek az életminőség javítását, illetve a komorbid pszichológiai zavarok megszüntetését tűzik ki célul. A következő tanulmány az addiktológiai zavarok spektrumszemléletét ismerteti, bemutatva az obszesszív-kompulzív spektrum hipotézisét, a különböző viselkedési addikciókat és a jutalomhiányos tünetegyüttest. A negyedik alfejezet a jóllét fogalmát állítja középpontba, és többek között a boldogság és a(z) egyéni és társadalmi) gazdagság kapcsolatát is vizsgálja. A jóllét konstrukciónak különböző elméleti definícióin túlmenően e cikkből megtudhatjuk például, hogy Magyarország hogyan áll a nemzetközi boldogságvizsgálatok mutatói szerint, vagy hogy miként változott hazánkban az életminőség 1988 és 2006 között.

A kötet zárótanulmánya felsorolja azokat a többváltozós statisztikai eljárásokat, amelyek használatával a Rorschach-kutatások hatékonyabbá tehetők. A cikk alapján egyértelművé válik, hogy milyen gazdag statisztikai-módszertani repertoárból válogathat a kutató, hiszen szó esik lineáris és nemlineáris regresszióelemzésről, parciális korrelációs együtthatókról, variancia- és kovarianciaanalízisről, diszkriminanciaanalízisről és logisztikus regresszióról. A szerző a könnyebb érthetőség kedvéért szemléletes példákon keresztül mutatja be az egyes statisztikai módszerek alkalmazhatóságát.

A Klinikai pszichológia horizontja című, Bagdy Emőke tiszteletére szerkesztett tanulmánykötet változatos témájú és közérthetően megírt cikkeivel képes bemutatni a mai klinikai pszichológia helyzetét, a terület számos aspektusát, illetve több más tudományterülettel való kapcsolódási lehetőségeit. A szerzők egytől egyig az általuk ismertetett téma szakértői, és a teljes kötet jól szerkesztett, érdekesítő olvasmány.

Gyollai Ágoston

E-mail: gyollai.agoston@ppk.elte.hu

Arndt Büssing – Niko Kohls (Hrsg.):

Spiritualität transdisziplinär: Wissenschaftliche Grundlagen im Zusammenhang mit Gesundheit und Krankheit

(Tudományokon átívelő spiritualitás: tudományos alapok az egészség és betegség összefüggésében)

Springer, Heidelberg, 2011

234 oldal, ára: 42 EUR

ISBN: 978-3-642-13064-9

Az elmúlt években Magyarországon is érezhetően megnövekedett az érdeklődés a vallások és a spiritualitás témái iránt. Ezzel a társadalmi tendenciával párhuzamosan különböző tudományágak is intenzíven kutatni kezdték az emberi vallásosság természetét. A megközelítések spektruma rendkívül széles, s olyan kutatási irányok is megjelentek, melyek korábban elképzelhetetlennek tűntek, így az idegtudományok, a biológiai-evolúciós gondolkodású antropológia érdeklődése és hozzájárulása az emberiség történetét végigkísérő vallásosság megértéséhez.

A medicina az utóbbi évtizedekig hagyományosan nem foglalkozott vallásos-spirituális témákkal és komolytalannak tartotta a vallásos jelenségek és az egészség/betegség összefüggésével kapcsolatos hipotéziseket. A helyzet nagyjából két évtizede változott meg az Egyesült Államokban, ahol olyan kutatások indultak el, melyek módszertani színvonalát már nem lehetett megkérdőjelezni. Az azonban továbbra is bizonytalan, hogy ezen kutatások eredményei mennyire általánosíthatók, mennyire érvényesek olyan kulturális-társadalmi környezetben, mely sok tekintetben eltér az észak-amerikaitól.

Németországban néhány éve alakult meg az a transzdiszciplináris kutatói hálózat, mely a spiritualitás és a betegségek kapcsolatának vizsgálatát tűzte ki céljául (Transdisziplinäre Arbeitsgruppe Spiritualität und Krankheitsumgang, TASK). A kötet ezen kutatócsoportok első két – 2008-2009-es – konferenciájának válogatott anyagait tartalmazza. A – kissé szokatlan – transzdiszciplináris megjelölés sokszínű szakmai háttérrel takar: a résztvevők jelentős része pszichológus, pszichoterapeuta, többen valláspszichológiai kutatásokkal is foglalkoznak, szép számmal (pszichoszomatikus) orvosok is tagjai a kutatói hálózatnak, főleg egy német magánegyetemről (Witten/Herdecke). Érdekes néhány résztvevő „patchwork” identitása: például lelkész és pszichoterapeuta, egészségfejlesztő és indológus, filozófiai tanácsadó stb.

A kötet első tanulmányát az egyik neves német idegtudományi kutató, Ernst Pöppel jegyzi, aki a tudatállapotok megváltoztatásának idegrendszeri mechanizmusai kapcsán elmélkedik arról, hogy a meditatív tudatállapotok segítségével hogyan próbálunk megszabadulni tudatunk működésének „rabszolgaságából” (Bewusstsein als „Versklavung”).

Egy másik bevezető tanulmány a spiritualitás európai történetét és jelenkori fejlődési tendenciáit elemzi. Napjainkban az az ellentmondásos helyzet alakult ki, hogy mivel a kereszténységben belül az egyéni spirituális tapasztalatoknak kevésbé van hagyománya, a spiritualitás iránti érdeklődés megnövekedésével a nyugati kultúrában élő emberek többnyire kereszténység előtti és az európai kultúrától idegen módszerek segítségével próbálnak spirituális élményeket szerezni. (A spiritualitás iránti megnövekedett társadalmi igény természetesen a megfelelő szolgáltatói kört és üzletágot is létrehozta.) A fejezet szerzője meggyőzően vezeti le, hogy az európai gondolkodásban a német romantikától kezdődően megjelent egy spirituális tudomány iránti igény, mely Fichte, Schelling és Novalis műveiből kiindulva a különböző tudományterületeken – így a medicinában is – kereste a spirituális tapasztalatok integrálásának lehetőségét. Ennek a hagyománynak folytatója napjainkban az antropozófiai – Rudolf Steiner gondolatrendszeréből kiinduló – orvoslás gyakorlata.

A kötet több fejezete is foglalkozik a spiritualitás definíciójával, különböző módszerek segítségével. Az egyik megközelítés két spiritualitás-meghatározást szemantikailag elemez és hasonlít össze. A precízen dokumentált meghatározási folyamat eredményeként egy olyan konszenzusos leírást kapunk, mely az értelemkeresést, a társas környezettel és a természettel való összekapcsoltság-érzést és a mindennapokban történő használatot és megvalósítást emeli ki. A kiindulópontként használt két definíció ugyanakkor feloldhatatlan különbséget mutatott a spirituális ágens természetének – személyes, emberi, illetve személyfeletti, spirituális – felfogásában.

A következő fejezet egy nemzetközi kutatás (Religionsmonitor) eredményei alapján elemzi öt világvallás vonatkozásában a vallásosság és spiritualitás viszonyát. (A kutatásban használt kérdőív – melynek elméleti hátterét a fejezet jól összefoglalja – online is kitölthető több nyelven a www.religionsmonitor.com honlapon.) A szerzők a német adatok elemzése alapján több érdekes összefüggést leírnak. Például, hogy a vallásosság és a spiritualitás a vizsgált reprezentatív populáció többségében (közel 80%-ában) pozitív kapcsolatban állt egymással; a vizsgált csoport kifejezett polarizációt mutatott – egy vallástalan (vallásellenes?), valamint egy a spiritualitás és a vallásosság tekintetében egyaránt magas értékekkel jellemezhető csoport is kirajzolódott. A spiritualitás és vallásosság dimenziói alapján ki-

alakított csoportok különbségeit kevésbé szociológiai, mint inkább a vallásos-spirituális sajátosságok magyarázták.

Az egyik legizgalmasabb írás – a már említett lelki gondozó és pszichoterapeuta, Klaus Baumann tollából – a spiritualitás gyógyító erejének empirikus vizsgálhatóságát taglalja. Nagyon ellentmondásos területről van szó, részben a spiritualitás divatja, illetve a hagyományos vallások történelmi terheltsége, részben a terület inherens módszertani nehézségei miatt – nehéz megragadni a vallás, spiritualitás individuális jelentőségét. Ugyanakkor a kérdés, hogy hogyan hathat a spirituális jóllét az élettani folyamatokra, elfogulatlan empirikus kutatásokat igényelne. A szerző kellő érzékenységgel látja azt a veszélyt is, hogy a spiritualitás haszonelvű „alkalmazása” az egészségügyben, hogyan hagyja figyelmen kívül a vallásosság kérdésének intimitását, s hogyan kerül meg végeredményben az ember titokzatos lényegét.

Egy következő fejezet az „Isten-kapcsolat” és a vallásos megküzdés vizsgálatára kialakított német kérdőív kidolgozási és validálási folyamatát ismerteti. A kérdőív elméleti háttérének árnyaltságát mutatja, hogy negatív és pozitív vallásos megküzdési dimenziókat is figyelembe vesz. Olvashatunk egy érdekes tudomány- és ismeretelméleti elemzést a spirituális tapasztalatokról is. A gondolatmenet egyik tanulsága, hogy megismerési szempontból korrektebb, ha elfogadjuk saját megközelítésünk határait és nem törekszünk saját „igazságunk” kizárólagosságának igazolására. A szerző ennek kapcsán említ egy – nálunk talán kevésbé ismert – a transzperszonális pszichológiával szembeni kritikai vonulatot. A tanulmány második része Thomas Merton néhány naplórészletével illusztrálja a spirituális tapasztalatszerzés folyamatát, illetve azt, hogy a közvetlen tapasztalatok feldolgozásának hogyan ad keretet egy spirituális hagyomány aktualizálása, intenzív átélése.

További tanulmányokat olvashatunk a spiritualitás és betegség kapcsolatának empirikus kutatásairól. A kötetet szerkesztő Arndt Büssing szerteágazó kutatásait foglalja össze, fókuszban a spiritualitás/vallásosság szerepével a krónikus betegségekhez (elsősorban krónikus fájdalom zavarhoz) történő alkalmazkodásban. Vizsgálatai meggyőzően mutatják, hogy a spirituális megközelítéseknek nemcsak a terminális stádiumban lévő betegek esetében, hanem a krónikus betegségek pszichológiai feldolgozásában is lényeges szerepe lehet. Bár a spirituális módszerek rutinszerű alkalmazásától még meglehetősen távol vagyunk, néhány biztató eredmény már ismertté vált az ún. „mind-body-medicine” köreiből – bizonyítékokkal alátámasztottnak tekinthető például a tudatos jelenlétben alapuló (mindfulness) meditáció pozitív hatása néhány élettani mutatóra és az egészségi állapotra.

A kötet másik szerkesztőjének munkacsoportja a rendszeresen alkalmazott spirituális technikák hatásait vizsgálta. A szerzők kifejlesztettek egy kérdőívet a spontán, illetve gyakorlással előhívott spirituális élmények hatásairól. A kutatás eredményei leginkább azt támasztják alá, hogy a spirituális technikák rendszeres alkalmazása véd a „szokatlan élmények” szorongást kiváltó, destabilizáló hatásával szemben. A vizsgálati módszerek és eredmények segítséget adnak a spirituális tapasztalatok és a pszichotikus regresszióban átélt élmények elkülönítésében – ami nem is olyan ritka klinikai kérdés.

Két tanulmány is foglalkozik a spiritualitás lehetséges biológiai hatásaival. Az egyik egy meditációs elemeket is tartalmazó stresszcsökkentő programhoz kapcsolódóan vizsgálja az endogénópiát-rendszerrel és az oxytocin-rendszerrel való kapcsolatot. Érdekes, hogy a spiritualitás eddig ismert neurobiológiai hatásai sok hasonlóságot mutatnak a placebóéval. A másik tanulmány egy spirituális gyógyító rítus pszichofiziológiai hatásait elemzi két eset kapcsán. Az esetek meggyőzően illusztrálják a rítussal és az annak szellemiségével kapcsolatos attitűdök, a gyógyítási ceremónia során átélt érzelmek, illetve a pszichofiziológiai változások közötti összefüggéseket.

A kötet befejező része spirituális elemeket tartalmazó vagy alapvetően ilyen megközelítésben dolgozó programokkal foglalkozik. Egy terjedelmes fejezet a pszichoterápia keretében alkalmazott vallásos-spirituális megközelítések amerikai-német irodalmáról ad összefoglalást. A téma tárgyalása kapcsán érezhető a német szerző óvatossága a pszichoterápia keretében megvalósuló ideológiai befolyásolás lehetőségével kapcsolatban. Az intervenciók között szerepel néhány pedagógiai megközelítés is, többek között egy krónikus betegségben szenvedőkkel folytatott program leírása, melynek lényege a meditáció különböző szintjeinek lépésről lépésre történő megtanítása.

Összességében a kötet izgalmas áttekintést ad a spiritualitás és az egészség-betegség kapcsolatának témaköréről, s annak néhány kutatási eredményéről. A kirajzolódó mozaikszerű összkép hasznos lehet a háttérben álló kutatói hálózat további munkájához. A kötet leginkább azoknak ajánlható, akiket a spiritualitás és az egészség kapcsolata mint tudományos kérdéskör érdekel. A tanulmányok sora érzékelteti a kutatási módszerek és elméleti megközelítések sokszínűségét. Tarkának tűnik a kötetben vizsgált spirituális hagyományok kultúrája is, s érezhető, hogy a kutatói hálózat tagjai támogatják azt a tendenciát, mely a spiritualitást próbálja leválasztani az évezredek hagyományokkal rendelkező vallások gondolatrendszeréről. Hogy ez mennyire kreatív fejlődési lehetőség és mennyire inkább

zsácutca, arról az elkövetkező évtizedekben bizonyára sok vitát fogunk még hallani. Az is nyitott kérdésnek tűnik, hogy a téma tudományos vizsgálata mennyiben fog hozzájárulni, új szempontokat hozni a vallásosság természetének és spiritualitáshoz való viszonyának megértéséhez.

Dr. Tiringer István

E-mail: istvan.tiringer@aok.pte.hu

Léder László:

A gyógyító kommunikáció. Praktikus tanácsok házi orvosoknak

Betűvirág Kft., Budapest, 2012

112 oldal, ára: 2800 Ft

ISBN: 978-963-08-4483-3

A házi orvosok felkészítésében, illetve mindennapos munkájában alapvető szerepet tölt be a kommunikáció. Igen sok hibás sémát találhatunk a hétköznapi orvosi gyakorlatában, amelyek nehezítik a betegek együttműködését, fokozzák az orvos munkahelyi stresszét, s végső soron a kiegészítő szindróma kockázatát. E kis kötet segítséget kíván nyújtani a házi orvosoknak abban, hogy felismerjék a buktatókat, s hatékony megoldásokat kínál az orvoslás útvesztőiben.

A házi orvos édesapát magáénak tudó szerző avatott tréner, aki sok házi orvost képezett már a jobb kommunikációra. Könnyed stílusú, olvasmányos könyv lett e tréningek tapasztalatainak összefoglalásából. Kilenc fejezetből áll a kötet, az utolsó a könyvben felvetett kommunikációs problémák lehetséges megoldásait tartalmazza. A fejezetek összefoglalják a hatékony orvosi kommunikáció elméleti alapjait, közérthetően mutatják be az adott tárgykör tudományos megalapozottságú ismeretanyagát, a kommunikáció fontos szabályait. Ezen túlmenően a mindennapok forgatógépében előforduló, a szerzőnek a házi orvosokkal folytatott tréningjei során felbukkant kommunikációs problémák, élethelyzetek bemutatásával kapunk igen kézzelfogható ötleteket a nehézségek megoldására. Egy példa: a szerző bemutatja a nonverbális kommunikáció csatornáit, s ezekhez kapcsolódva kiemeli a figyelem megnyilvánulásait, igen köznapi példák segítségével. A fejezetek végén gyakorlati tanácsok találhatók.

Külön fejezetet kapnak a kommunikáció csatornáit, aztán az érzelmek értékelése, a szuggesztív kommunikáció és a humor használhatósága, a beszélgetéstechnikák, a kérdezés módjai, a meggyőzés pszichológiája, az

agressziókezelés – végül pedig a háziiorvosi rendelőkben előforduló különféle kommunikációs problémakörök az alternatív medicina kompetitív jelenlététől kezdve az internet alkalmazásáig, a kisebbségek helyzetétől a kiégés veszélyéig. Ezek segítségével mód nyílik arra, hogy a házi orvos átlássa helyzetének néhány speciális oldalát, s a kommunikáció javításából származó hatékonyságot próbálja elérni. A könyv végén hat tételből álló szakirodalmi lista található a továbbolvasás megkönnyítésére.

A kötetet néhány karikatúra élénkíti. Hasznos, olvasmányos, igen gyakorlatias, komoly tréneri tapasztalatokkal fűszerezett kiadvány lett belőle, amelyet melegen ajánlhatunk nemcsak házi orvosoknak, hanem az egészségügyi képzésekben tanuló hallgatóknak vagy a legkülönbözőbb segítő foglalkozásúaknak.

Dr. Túry Ferenc

E-mail: tury@t-online.hu

Katrin Rockenbauch – Olaf Martin – Ute Kraus – Christina Schröder – Yve Stöbel-Richter (Hrsg.):

Kommunikation in der Medizin (DVD). Übungen zum Arzt-Patienten-Gespräch

(Kommunikáció az orvoslásban [DVD]. Gyakorlatok az orvosi beszélgetéshez)

Psychosozial-Verlag, Gießen, 2011

Ára: 19,90 EUR

ISBN-13: 9783837921243

Németországban is folyamatosan bővül az orvosi kommunikációval foglalkozó tankönyvek és egyéb kiadványok száma. Az orvosi kommunikációs ismeretek oktatása a német orvosi karokon többnyire az orvosi pszichológiai és szociológiai intézetekhez tartozik, de gyakran a családorvosi intézetekkel történő együttműködésben valósul meg. Ilyen együttműködés keretében dolgozták ki a most ismertetett oktató-DVD anyagait is a lipcsei orvosi pszichológiai intézet vezetésével.

Németországban tehát egységesen a kötelező „orvosi pszichológia és szociológia” tárgy részét képezi az (orvosi) kommunikáció általános elmélete, s néhány alapvető kommunikációs helyzet, például a „rossz hír közlése”, a tájékoztatás a betegségről és a kezelésről, a motivációs interjú stb. Ezért az orvosi pszichológia vagy orvosi kommunikáció oktatása során fontosak olyan demonstrációs anyagok, melyek érzékletesen mutatják be

az oktatott alapvető kommunikációs technikák – például az aktív meghallgatás és a saját érzések, gondolatok közlésének, az ún. Ich-Botschaften – hatását. Szükség van az életszerű példákra, hogy a hallgatók el tudják képzelni, az elméletben tanultak hogyan jelennek meg a mindennapi gyakorlatban.

A DVD-n tíz orvosi beszélgetés videóanyaga található, melyek többségében háziorvosok fogadták saját rendelójükben a színész-betegeket. Az egyik interjú az operáció előtti tájékoztató beszélgetést demonstrálja egyetemi klinikai közegben, a rossz hír közlésének helyzetét pedig palliatív osztályon vették fel. Az oktatóanyag kidolgozói fontosnak tartották, hogy a hallgatók könnyen azonosulhassanak az orvos szereplőkkel, ezért gyakorló orvosokat nyertek meg a beszélgetések rögzítéséhez, a technikai professzionalitást pedig a lipcsei Média és Kommunikáció Intézet biztosította.

Az eseteket a részt vevő orvosokkal közösen alakították ki, s olyan betegségstörténeteket dolgoztak ki, melyek kezdő orvostanhallgatók számára is könnyen érthetőek, és megkönnyítik a megtekintés során a kommunikációs sajátosságokra történő koncentrációt. A beszélgetéseket végignézve, leginkább azok életszerűsége és hitelessége szembeötlő. A hitelességhez tartozik, hogy még a legjobban sikerült beszélgetésekben is van néhány apróság, ami vitatható, amit lehetett volna optimálisabban megoldani, s van néhány nehéz beszélgetés, ahol egyértelmű kommunikációs hibák is előfordulnak. A beszélgetések természetessége azzal függ össze, hogy előzetesen csak a színész-páciensek kaptak részletes információt az esetről, a részt vevő orvosok csak az aktuális beszélgetésre hagyatkozhattak, s úgy kezelték az esetet, mintha „valódi” lenne.

Két beszélgetés az orvos-, illetve a betegcentrikus beszélgetésvezetési stílus különbségét hivatott demonstrálni. A két interjút ugyanaz az orvos folytatta, aki ebben az esetben előzetes ismeretekkel rendelkezett, s feladata az volt, hogy a két attitűd különbségét demonstrálja (ez is jól sikerült, az orvoscentrikus beszélgetés is mentes minden túlzástól, nincs zavaró karikatúrajellege – ami érthető abból, hogy az orvos tulajdonképpen napi munkája egy részét mutatta be).

A recenziens tapasztalata, hogy az orvosi kommunikációs videóanyagok használhatósága legfeljebb 10-15 év. Az idő hamar túlhalad még a legjobban sikerült beszélgetéseken is. Nem tartalmi vonatkozásai, inkább a gyors kulturális változások miatt: a hallgatók számára elidegenítő az évtizedekkel ezelőtti öltözködés, hajviselet, ami megnehezíti a látott példákkal történő azonosulást. Fontos szemponttá vált a beszélgetések időtartama is: az orvosi beszélgetések kb. 20 évvel ezelőtti videóanyagai jóval hosszabbak voltak, amit a hallgatók az órai bemutatások során az elmúlt években gyak-

ran kritizáltak. Ma már nem életszerűek a „ráérős” interjúk. A bemutatott DVD ebből a szempontból is „modernnek” tekinthető: a beszélgetések többsége 5–10 perces, lényegre törő.

A beszélgetések oktatási használatához egy kis füzetecskében a betegség történetek rövid összefoglalásait, az orvosi pszichológia tematikájához történő kapcsolódási pontjait és a csoportos feldolgozás során megvitatandó kérdések javaslatait tartalmazza. Az ismertetett kommunikációs oktatóanyag jól működött saját német oktatásunkban. A hallgatókat „megszólították” a beszélgetések, könnyen azonosultak a szereplőkkel. Saját jó tapasztalataink alapján ajánljuk a DVD-anyagot a német orvosi kommunikáció, orvosi pszichológia oktatásához. Konceptiója érdekes lehet saját kommunikációs oktatóanyagok kidolgozásához is.

Dr. Tiringér István

E-mail: istvan.tiringer@aok.pte.hu

Kőváry Zoltán:

Kreativitás és személyiség.

A mélylélektani alkotáselméletektől a pszichobiográfiai kutatásig

Oriold és Társai, Budapest, 2012

442 oldal, ára: 4900 Ft

ISBN: 9789639771628

Kőváry Zoltán a Szegedi Tudományegyetemen tanársegéd, klinikai szakpszichológus, valamint magyar nyelv és irodalom szakos tanár. Sokoldalú személyiségét e könyve hűen tükrözi, amely disszertációjának bővített változata. A pszichodinamikus megközelítésű könyv – áttekintve a témát több szempontból – precíz logikával épül fel és hármas tagolódás jellemzi. A három fejezet tartalma egymásra épülve mutatja be a pszichobiográfia elméleti és gyakorlati sajátosságait.

Az első fejezetben a szerző betekintést ad a művészi kreativitás és az alkotófolyamat mélylélektanába. Elsőként történeti keretbe helyezi a könyvben tárgyalt kérdéskört; itt az antikvitás, a reneszánsz és a romantika kora kapnak helyet. Az antikvitásban kialakult kép, miszerint a művészek mesterek, akik előre meghatározott rend szerint alkotnak, átalakult az itáliai reneszánsz során, mikor is a vallásos értelmezést tekinthetjük fő irányvonalnak, emellett szerepet kapott az én, illetve a művészettel kapcsolatos személyiségjegyek, mint a megszállottság vagy a szórakozottság. A ro-

mantika korában kialakult 'művész-kép' a mai felfogásban is erőteljesen jelen van.

Számos helyen találunk idézeteket, amelyeket gondosan megválogatott a szerző, amint egy 1846-os Carl Gustav Carus-idézet is tanúsítja: „A tudatos lelki élet megismerésének a kulcsa a tudattalan tartományában rejlik (...) a lélek tudományának első feladata annak felderítése, miként képes leereszkedni ebbe a mélységbe” (19. o.). Ezután betekintést ad a freudi kreativitás-felfogástól és az alkotási folyamat dinamikájáról alkotott elméletétől kezdve – amelynek szellemisége a könyv egészén végigvonul – a neoanalitikus irányzatig. A fejezetet dinamika jellemzi, sokszor olyan kérdések merülnek fel benne, amelyek mind a szakmában tevékenykedők, mind a művészet iránt érdeklődők fejében ott motoszkálhatnak, például: Hogyan válik a tudattalan tudatossá?; vagy: Honnan származik az a pszichikus anyag, amellyel a művész dolgozik? A pszichoanalitikus Ernst Kris által felvetett kérdés, miszerint mi határozza meg azt, hogy az egyik emberből nagyság válik, míg a másiktól nem?

A szerző Csíkszentmihályi Mihály elméletében látja a választ. Kitér a tárgykapcsolat-elméletek megalkotóira, különös tekintettel az angolszász szerzőkre és követőikre. Heinz Kohut szelfpszichológus nyomán összeveti a művészi és tudományos narcizmust, miszerint a tudósok narcizmusa kevésbé neutralizált. Kohut az empátiára és introspekcióra fekteti a hangsúlyt, emellett szerinte a mai művész alkotótevékenységének célja nem az, hogy ösztöneit kielégítse, hanem az alkotás során arra tesz kísérletet, hogy szétesett szelfjének koherenciáját keresse.

A fejezet végén kitér a Budapesti Iskolára, amelyet interdiszciplinaritás jellemez. Következetesen végigvezeti az olvasót Ferenczi és követői munkásságán, majd kitér a sorsanalitikus Szondira is. A gondolatmenet végén olyan személyiségeknek is láthatjuk a témában való jártasságát, akik nemcsak kifejezetten tudományos szempontból szemlélték ezt a kérdéskört, hanem alkotói szempontból egyaránt, ilyen Füst Milán vagy Csáth Géza. A könyvben többször felbukkan ez a jelenség, mivel sok elméletalkotóban megtalálható az a kettős látásmód, mint a fent leírt művészek esetében; elég, ha itt csak Freudra gondolunk. A fejezet utolsó részében Kőváry kiterjeszti a határokat azáltal, hogy neoanalitikus, humanisztikus és transzperszonális szemléletű szerzők nézeteit sorakoztatja fel. Ebben a kontextusban kiemelném a Jung által megalkotott autonóm komplexus fogalmát, amely arra vonatkozik, hogy az alkotó folyamat mint egy élő entitás van jelen az alkotóban, amely a tudattól függetlenül nő az ember pszichéjében. Így az alkotást személyfölötti folyamatnak tekinthetjük.

A második fejezet kutatás-módszertani kérdésekkel foglalkozik, emellett olvashatunk a különböző elméleti nézetekről is a kreativitás személyiség-

tényezőit illetően. A szerző bemutatja Guilford átviteli modelljét is. A kreatív működés e szerint akkor teljesebben ki, amennyiben egy kiépített kognitív rendszerrel rendelkezik az alkotó. Azt, hogy milyen területen alakul ki a kognitív rendszer, nem tartja fontosnak Guilford, a kreativitás a rendszer átvitelétől függ, amely nézetet Csíkszentmihályi is egyetért.

Módszertani szempontból a szerző bemutatja a kvalitatív kutatások jelentőségét, ahová például a szövegelemzés és az esettanulmány tartoznak, a szerző a pszichobiográfiát a kettő közé helyezi el. A klasszikus pszichobiográfia forrásaként három csoportot határoz meg: az életrajzi irodalmat, a filozófiát és az orvosi vonatkozású patográfiát. Itt hívja fel a figyelmet arra, hogy a pszichobiográfiai módszert alkalmazóknak óvakodniuk kell a pszichopatológiára épülő magyarázattól. Kitér a pszichológián belüli történetiségre, ezen belül a projektív tesztek ismertetésére, mint a Murray által kifejlesztett TAT (Tematikus Appercepciók Teszt) vagy a széles körben alkalmazott Rorschach-teszt. A kortárs elméletalkotók közül Schultzt emeli ki, akinek nyomán értékeli a jó (logikus, átfogó jellegű, koherens) és rossz (redukcionizmus, szegényes elméleti háttér vagy narratív struktúra) pszichobiográfia jellemzőit, és olyan modelleket mutat be, amelyek segítenek az adatkezelésben és értékelésben, ami segítség lehet azoknak, akik pszichobiográfia írására adják a fejüket.

A harmadik fejezet fókusza az alkotófolyamat pszichodinamikus voltára helyeződik és arra, hogyan lehet a pszichobiográfiai módszerrel ezt a jelenséget vizsgálni. Mi határozza meg azt, hogy a kreativitás konkrét formája miben ölt testet? Milyen pszichológiai faktorokat találunk a speciális művészi tehetség hátterében? A mai akadémiai vonatkozásban a tehetség fogalmát Kerr nyomán két értelmezésben bontja ki, ezek pedig a 'talent' és a 'giftedness'. Míg az előbbi azt jelöli, ha valaki egy konkrét részterületen nyújt kiemelkedő teljesítményt, addig az utóbbi az egész személyre vonatkozik. A kreativitás és pszichoaktív-szerhasználat közötti összefüggés is helyet kap a fejezetben, bár csupán említés szintjén. Kibontja a szürrealisták nézetét, ezen belül Dalíét, aki szerint a szürrealizmus és a pszichoanalízis együttes alkalmazásával közelebb kerülhetünk a tudattalan folyamatok működésmódjához. A fejezet végén hangsúlyos szerepet kap a nyelv fogalma, illetve a nyelvi teremtés – ami elvárható, amennyiben a szerző magyar nyelv és irodalom szakos voltára gondolunk –, amely akkor számít igazán effektívnek, ha a tudattalanra hat.

Freud úgy gondolta, hogy a tudatos 'szóképzetek' és a tudattalan eredetű 'dologképzetek' között feltételezhetően létezik egy kapcsolat, amely a tudatosság lényegének tekinthető. Az ezzel a fogalomrendszerrel erősen együtt járó elsődleges és másodlagos folyamatok sokat vitatott témáját is boncolgatja Kőváry. A nyelvi teremtés kapcsán párhuzamot von a művé-

szi és tudományos alkotás között. Pennebaker úgy gondolja, az írás által feloldhatóak a traumatikus események, amelyekre több okot is ad, mint például, hogy az írás megtisztítja az elmét, vagy segíti a problémamegoldást. A könyv végén a szerző Kosztolányi és Csáth esetét vizsgálja, aminek során fény derül arra, a két író életében milyen szerepet kapott a morfiúm.

A könyvet lapozgatva az olvasó talán szembesülhet olyan részekkel, amelyek túl nagy hangsúlyt kapnak. Ilyen volt számomra a rész, amelyet Kőváry Freud egy írásának (Leonardo da Vinci egy gyermekkori emléke) szentel. Bár kétségtelen Freud ezen sokat vitatott esszéjének jelentősége, hiszen a modern pszichobiográfia első lenyomatának számít, de ennek hosszas elemzése nem kapcsolódik szervesen a könyv felépítéséhez.

A könyv színvonalát egyrészt az emeli, hogy a szerző minden fontos gondolatmenet végén kitér a magyar vonatkozásokra, amely által szélesebb spektrumon át láthatjuk a vitatott kérdésköröket. Másrészt a művészi kreativitást és alkotófolyamatot nemcsak a tudomány szemüvegén át mutatja be, hanem a művészek oldaláról egyaránt. Ez a kettősség a könyv végén teljesedik ki, mikor Csáth és Kosztolányi elemzése kap helyet, kitérve a szerhasználatukra és a két író kapcsolatára.

Összességében, mindazoknak ajánlom a könyvet, akik átfogó képet szeretnének kapni a pszichobiográfiáról mind elméleti, mind gyakorlati vonatkozásban; továbbá, akik érdeklődést mutatnak a kreativitás, illetve az alkotói folyamat pszichológiai vetületei iránt.

Iszáj Fruzsina

E-mail: ifruzsina@gmail.com